

COPYRIGHT © 2013 MA+U
ontwerp: Bart van den Broek
mentor: Arie van Rangelrooij
gecommitteerde: Katrijn Apostel
begeleiding MA+U: Pieter Feenstra
Jan Willem van Kuilenburg

PRO BONO PUBLICO

De stad Antwerpen kent een grote toestroom van immigranten, welke vaak in postcode-gebied 2060 terecht komen. Het is dan ook logisch dat in dit postcodegebied een steeds groter wordend tekort aan woonruimte en voorzieningen ontstaat. Vooral nu veel immigranten in deze wijken hun gezinnen over laten komen en zich permanent in de wijken vestigen, is de vraag naar woningen voor grotere huishoudens sterk stijgende. Daarnaast is er een tekort aan scholen, sportzalen en andere voorzieningen, in een wijk waar, behalve Park Spoor Noord, vrijwel geen kwalitatief groen te vinden is.

Midden in de wijk Stuivenberg staat het Stuivenberggasthuis, een paviljoenziekenhuis, geopend in 1885. Het gebouw is een vaste waarde in de wijk, maar voldoet niet meer aan de eisen die in deze tijd aan een ziekenhuis gesteld worden. Vandaar dat het ziekenhuis in 2018 naar een nieuw gebouw vertrekt en het gebouw haar functie zal verliezen. Kan dit vrijkomende complex, zo’n 40.000 m² vloer-oppervlakte op een perceel van 6 hectare, enige verlichting bieden aan de druk op de woningen en voorzieningen in het omliggende 2060-gebied? En kan de nu afgesloten, groene buitenruimte rondom het complex weer opengesteld worden voor zijn omgeving?

Beide vragen kunnen positief beantwoord worden. Mijn voorstel is om door middel van beperkt slopen en het creëren van een aantal doorgangen het complex open te stellen voor zijn omgeving. Het grootste deel van het complex bestaat uit appartementen voor grotere huishoudens, 305 eenheden in totaal. Hiermee is de woningdichtheid gelijk aan die van de omliggende buurten.

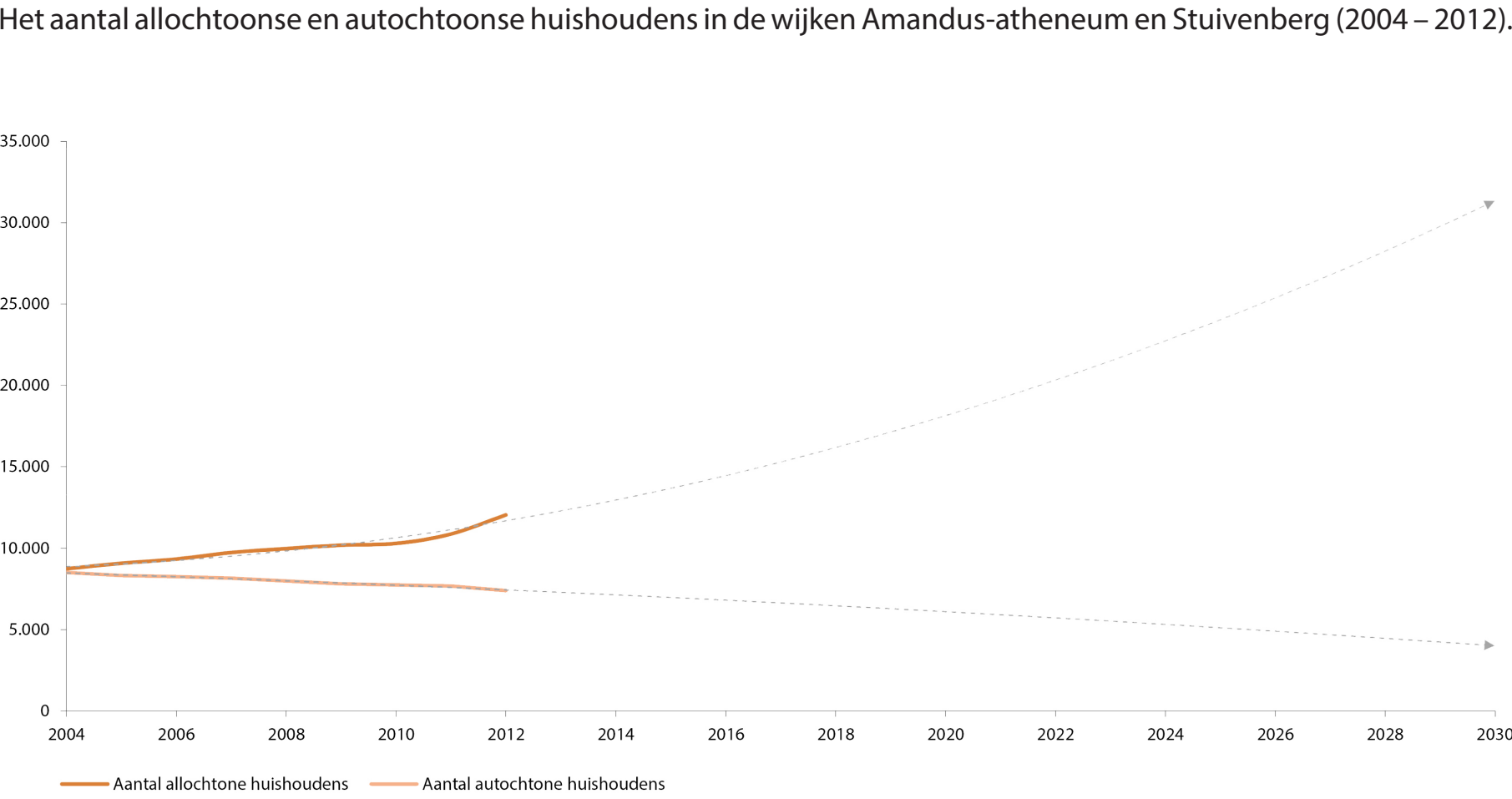
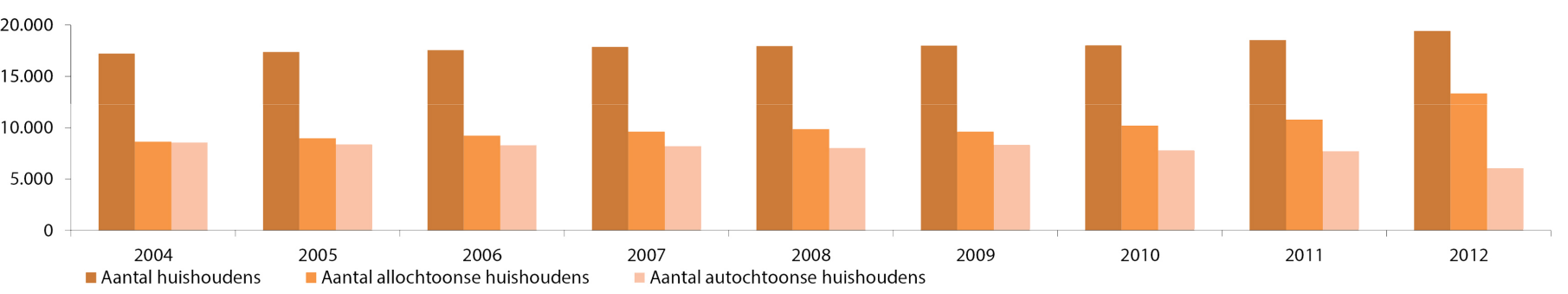
De toevoegingen uit de jaren 60 blijven behouden. De aanbouwen aan de paviljoens en de hoogbouw aan de zuidzijde zijn zeer geschikt om woningen in te realiseren, en de vloeroppervlakte van deze bouwwerken is te groot om zomaar te slopen. Deze toevoegingen contrasteren daarnaast met de monumentale paviljoensen andere gebouwen. Juist dit contrast haalt de schoonheid van de oude gebouwen enorm naar voren.

Al met al zal het, dan voormalige, ziekenhuis een enorme aanwinst en het nieuwe middelpunt van de wijk worden. De inwoners van 2060 kunnen weer trots zijn op “hun” Stuivenberggasthuis.

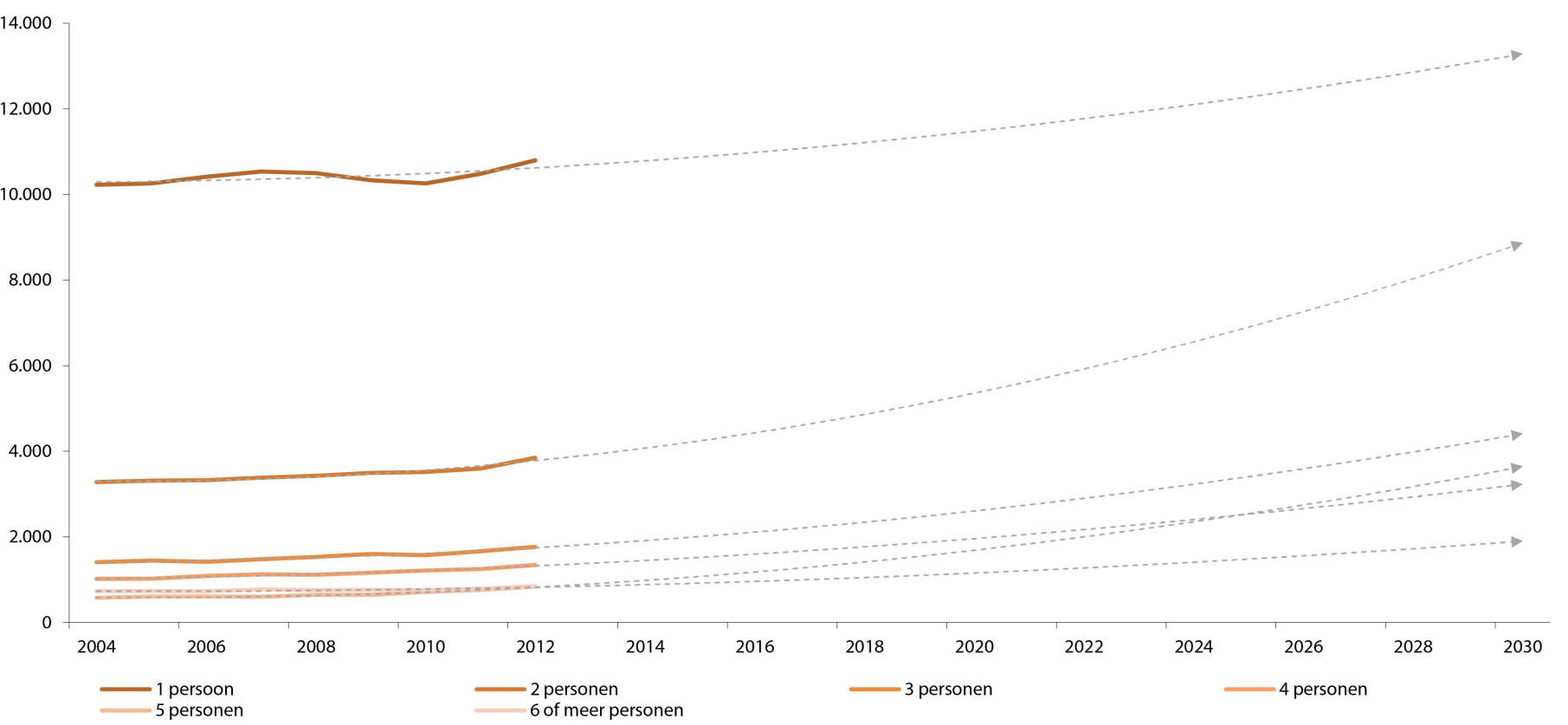
Postcodegebied 2060, Antwerpen

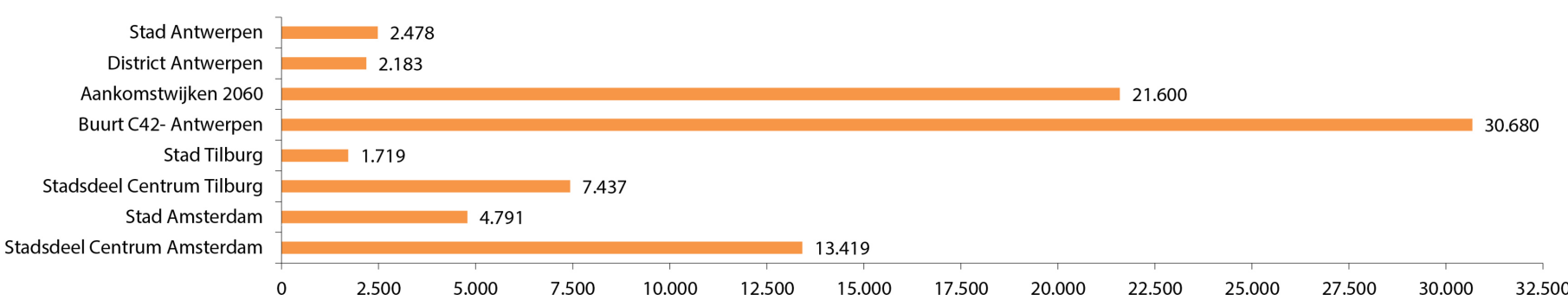
Postcodegebied 2060 bestaat uit twee wijken, Amandus-atheneum (westzijde) en Stuivenberg (oostzijde), en wordt gekenmerkt door het grote aantal allochtone inwoners. Het zijn vaak gastarbeiders die naar Antwerpen kwamen om enkele jaren in de haven te werken en daarna weer huiswaarts te keren. Dat laatste blijft in de praktijk echter vaak uit, waardoor uiteindelijk ook de partners en kinderen van deze gastarbeiders naar België komen. Dit is goed merkbaar aan het aantal verstrekte aanvragen voor een visum voor een permanent verblijf. In 2011 zijn er 27.000 visa verleend, in ruim de helft van de gevallen (54%) betrof het gezinshereniging. 6,3% van de personen wiens aanvraag gehonoreerd wordt, komt in postcodegebied 2060 terecht. Dit komt neer op zo’n 1700 extra inwoners. De gevolgen hiervan zijn duidelijk merkbaar. De afgelopen jaren neemt het aantal allochtone huishoudens in de wijken gestaag toe, terwijl het aantal autochtone huishoudens langzaam afneemt. Ook de huishoudens die uit drie of meer leden bestaan nemen in aantal toe. Dit terwijl de druk op de wijk nu al enorm is, met een inwoneraantal van bijna 23.000 pers. per km².

Nogmaals het aantal allochtoon en autochtoon huishoudens in de beide wijken, nu met prognose tot 2030. Het aantal allochtoon huishoudens zal in de toekomst drastisch gaan toenemen.

Het aantal allochtoon huishoudens in de beide wijken, naar huishoudgrootte (2004 – 2012), met prognose tot 2030. Het aantal grotere huishoudens zal ook sterk toenemen.

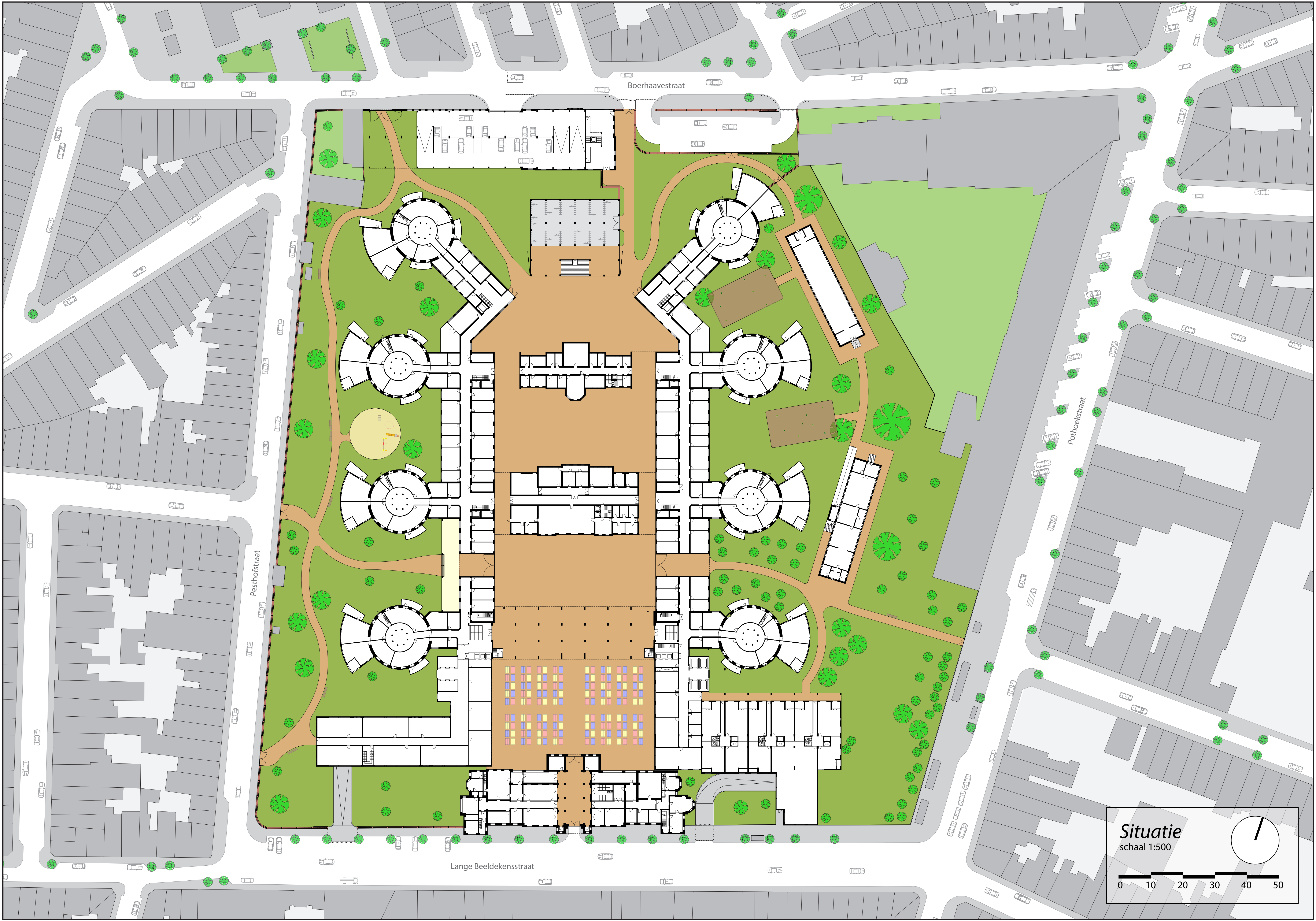
Het aantal inwoners per vierkante kilometer in Antwerpen en, ter vergelijking, Tilburg en Amsterdam.

Het Stuivenberggasthuis

Centraal in de wijk Stuivenberg bevindt zich het Stuivenberggasthuis. Dit ziekenhuis ontving op 2 januari 1885 haar eerste patiënt en werd op die datum als “ziekenhuis van de armen” in gebruik genomen. Na ruim 130 jaar te hebben gefunctioneerd, zal in 2018 een nieuw ZNA-ziekenhuis de taken van het bestaande gasthuis overnemen, en zal het monumentale ziekenhuis haar functie verliezen. Het ziekenhuis is ontworpen door François Baeckelmans en gebouwd in paviljoenstijl. De paviljoenbouw was het gevolg van nieuwe inzichten met betrekking tot hygiëne en bestond uit acht ronde torens van elk twee grote ziekenzalen, die in totaal 404 bedden bevatten. De paviljoenzalen zijn verbonden door gangen en loopbruggen. De zalen waren rond, en een continue controle van patiënten was mogelijk. In 1967 werd het plan gelanceerd voor een volledige vernieuwbouw van het ziekenhuis. Het voorzag in een nieuwe spoedeisende hulp, nieuwe operatiekamers, intensive care, brandwondencentrum, psychiatrische afdeling en een afdeling radiologie. De bouwplannen werden toevertrouwd aan architect Karel van Riel, en werden tussen 1979 en 1997 gefaseerd uitgevoerd. Het ziekenhuis heeft in totaal 730 bedden ter beschikking. Na deze grootscheepse verbouwing functioneren de paviljoenen niet meer zoals ze dat ooit deden. Toch is de symmetrie van het complex al die jaren onaangestast gebleven. Kan het binnenkort leegstaande complex, zo’n 40.000 m2 vloeroppervlakte op een perceel van 6 hectare, enige verlichting bieden aan de woningdruk op het omliggende 2060-gebied? Met het realiseren van een groot aantal woningen en een aantal functies waar momenteel vraag naar is, zal de druk op de wijken afnemen en krijgt Stuivenberg een nieuwe centrale plek in de wijk.

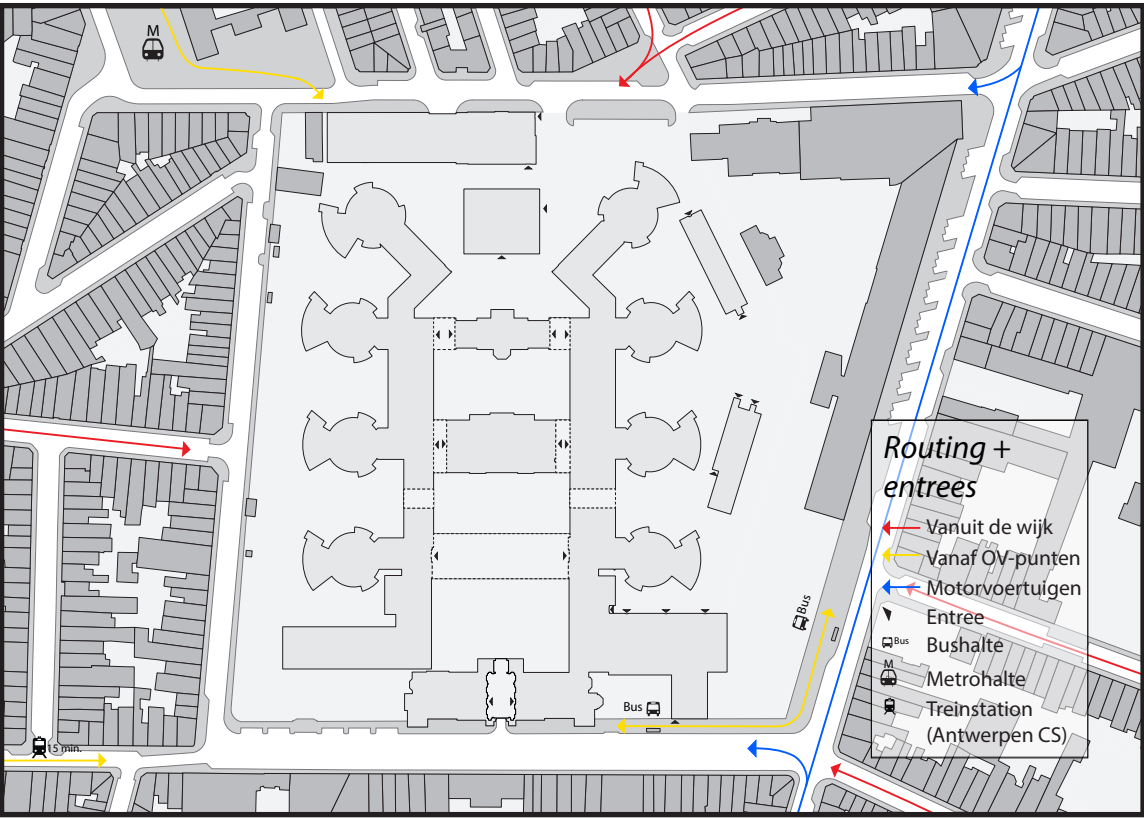

Situatie
schaal 1:500

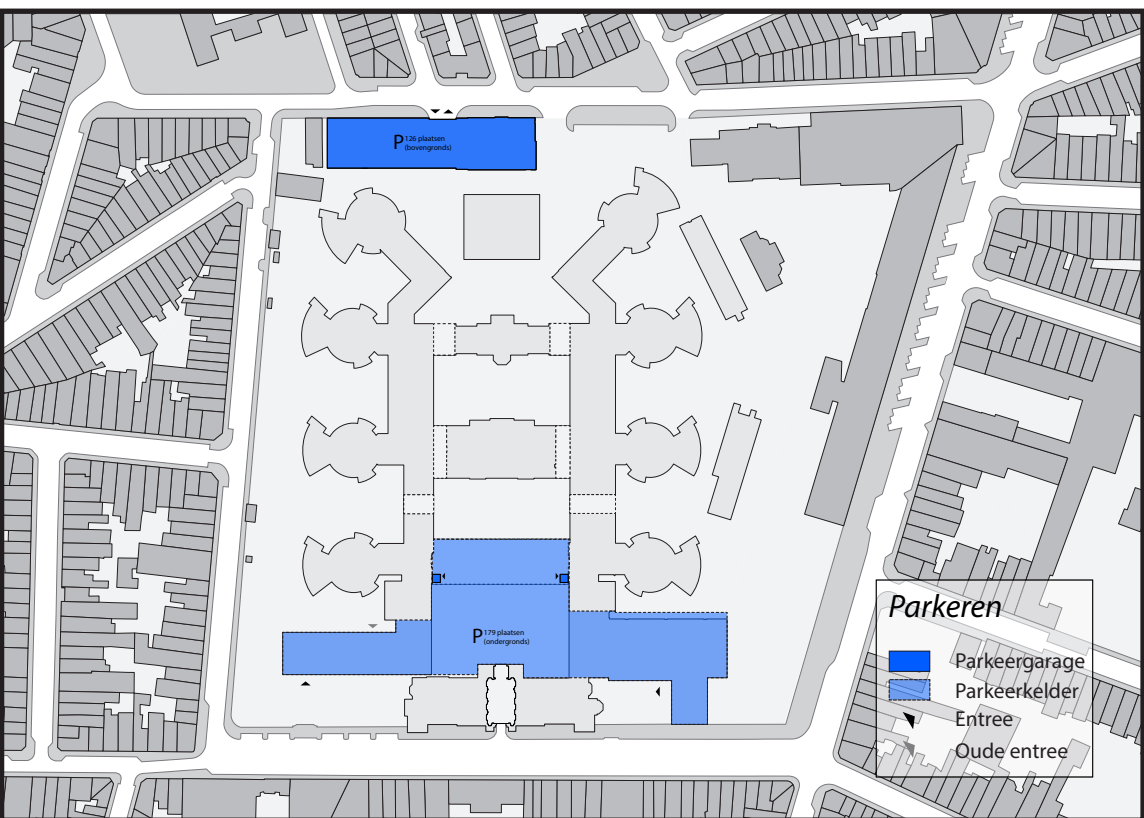
0 10 20 30 40 50

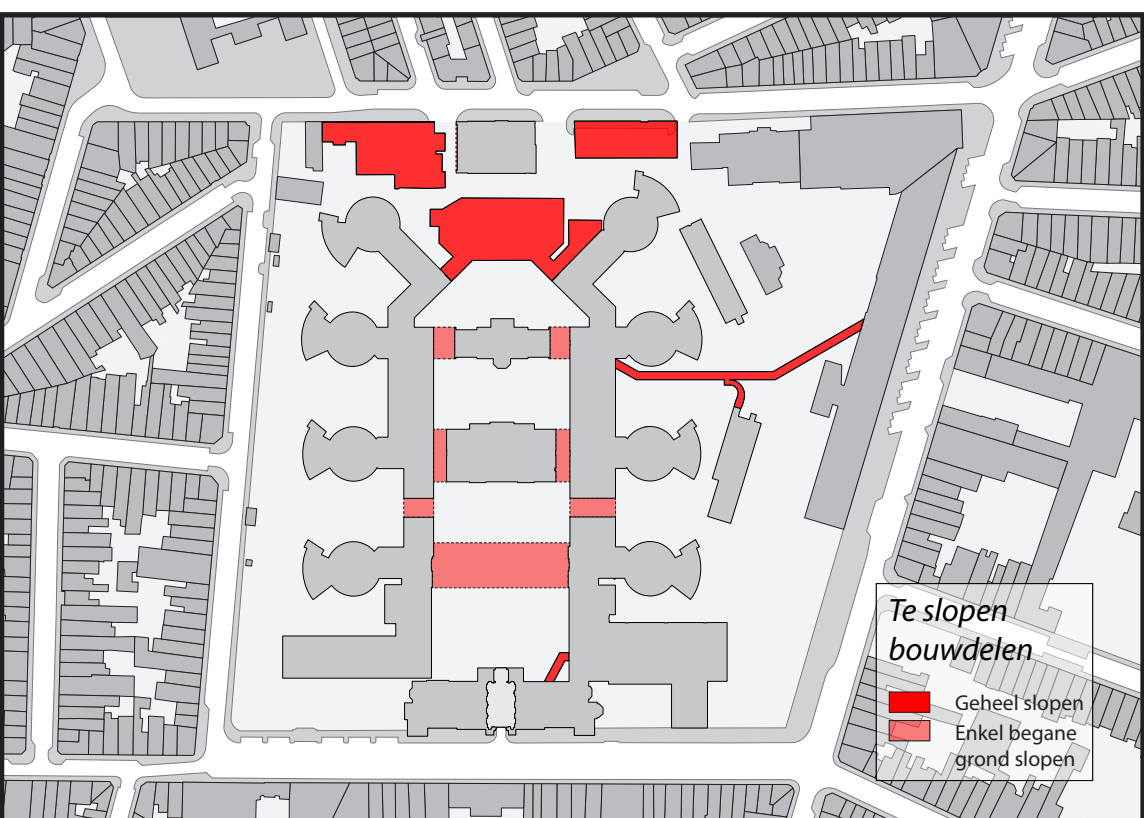
Concept
Centraal in het complex ligt een serie pleinen waar de aanwezige voorzieningen aan liggen en van waar uit alle appartementen ontsloten zijn. Deze appartementen hebben elk een buitenruimte aan de parkzones aan de buitenzijde van het complex. Er zijn in totaal 305 wooneenheden. Hiermee is de woningdichtheid van het complex gelijk aan die van de omliggende huizenblokken, wat een goede indicatie is voor de betaalbaarheid van de appartementen.

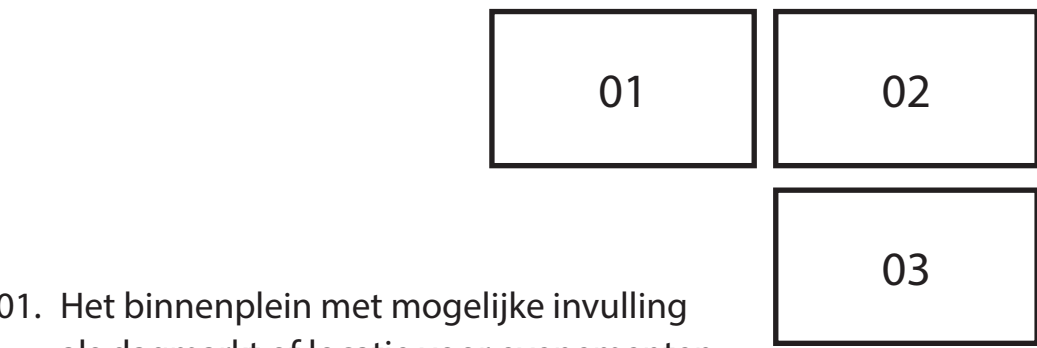
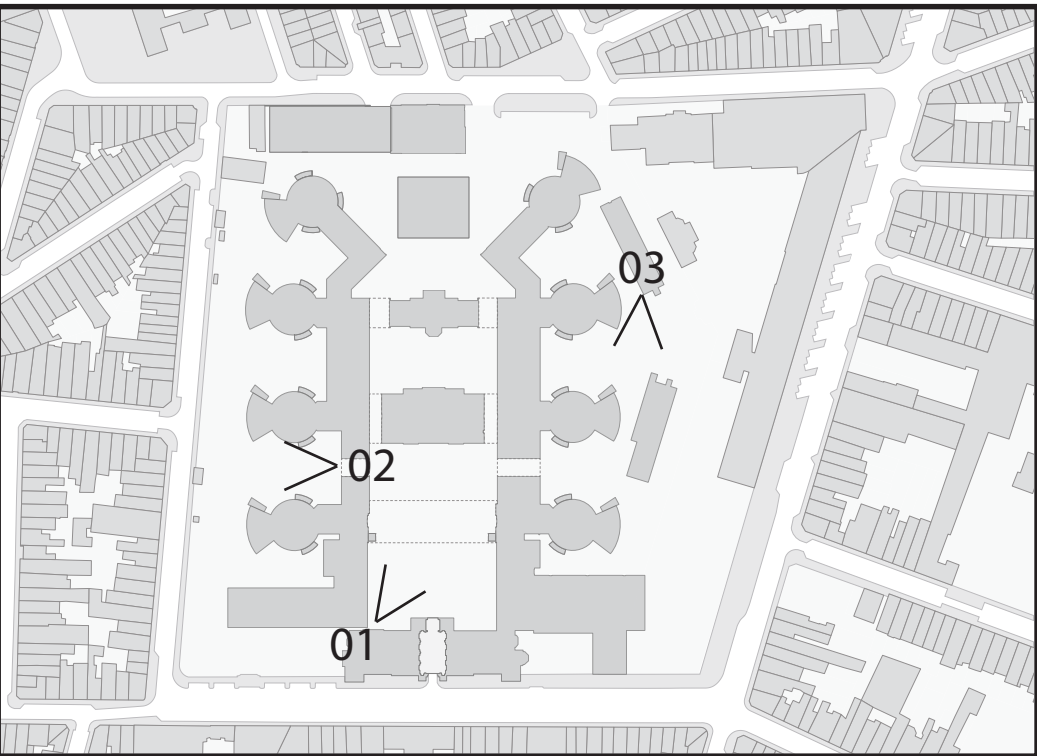
Routing en entrees
Gemotoriseerd verkeer zal vooral gebruik maken van de drukke Pothoekstraat aan de oostzijde van het complex. Daarnaast bevinden zich aan de zuid-oostzijde van het complex enkele bushaltes en aan de noord-westzijde een metrohalte. Station Antwerpen Centraal bevindt zich op circa 15 minuten loopafstand. Voetgangers vanuit de wijk betreden het complex door de doorgangen aan de oost- en westzijde.

Parkeren
Autoverkeer vanuit de Pothoekstraat parkeert aan de noord- of zuidzijde van het complex, naar gelang de locatie van het appartement. Aan de zuidzijde bevindt zich een bestaande parkeerkelder onder de hoogbouw. Deze is uitgebreid onder een binnenplein, en heeft over 179 plaatsen. De parkeergarage aan de noordzijde heeft 126 plaatsen. Zo is er één plaats per woning, wat erg ruim is, met gemiddeld 0,56 auto's per huishouden in deze omgeving.

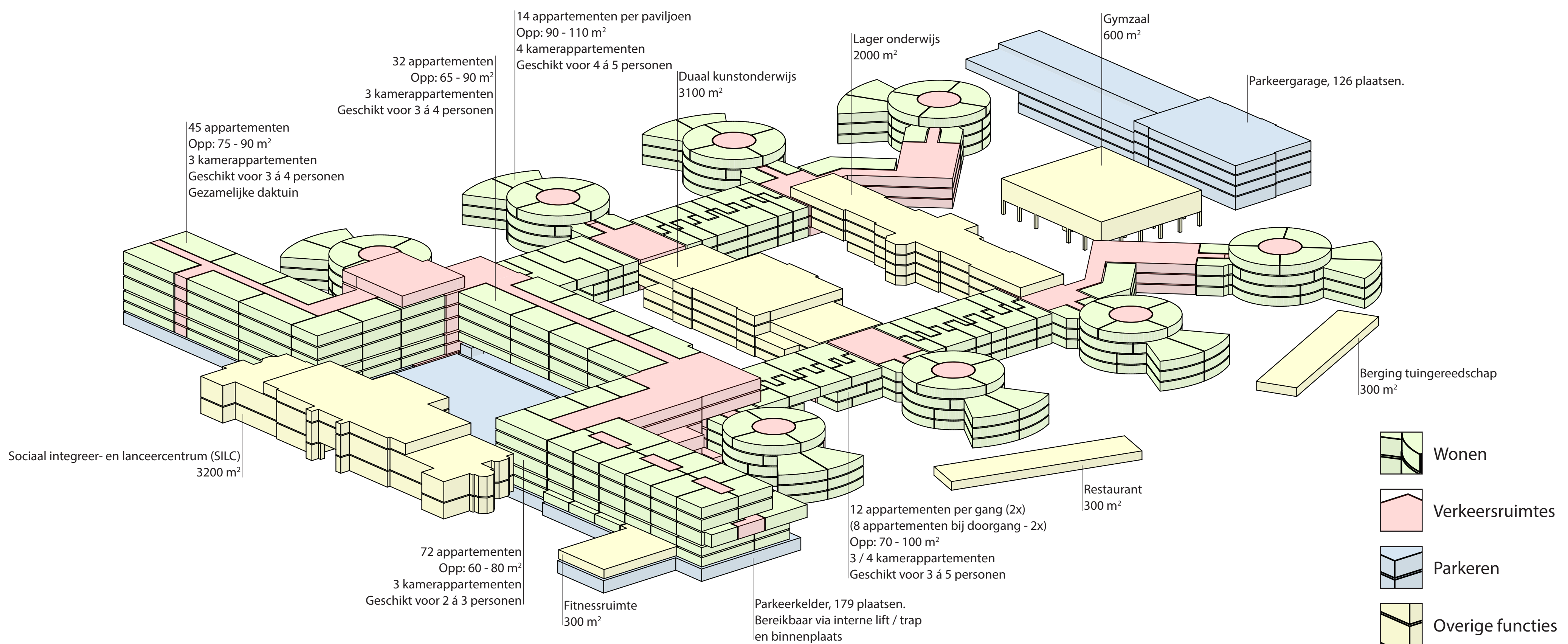

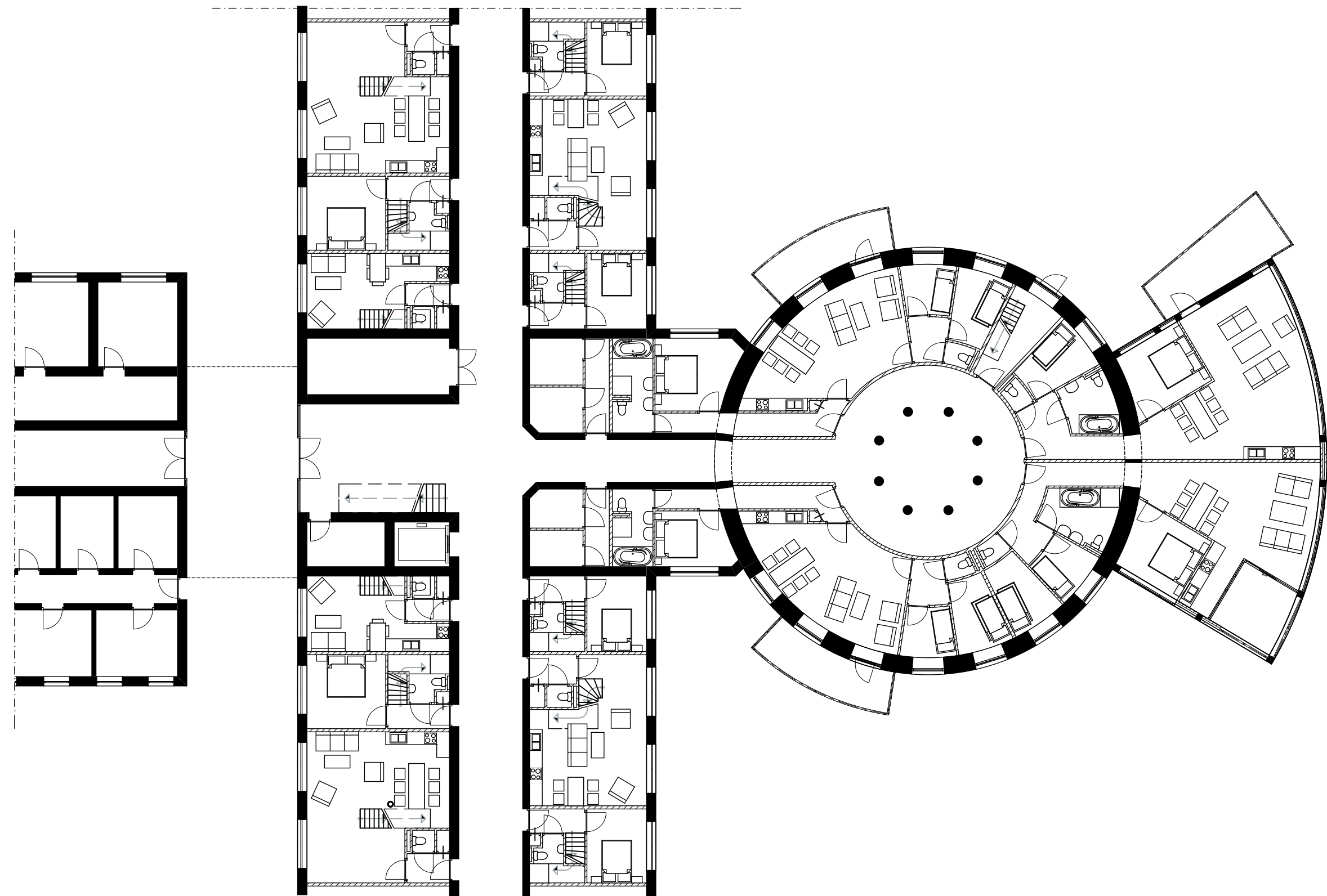
Sloop en nieuwbouw
Een aantal gebouwdelen worden geheel of gedeeltelijk gesloopt. Als eerste worden er een aantal doorbraken op begane grondniveau gemaakt, zodat het complex geopend wordt voor de wijk en het nieuwe middelpunt van de omgeving kan zijn. Daarnaast verdwijnen er een aantal verbindingsgangen, deze hebben geen functie meer. De huidige noodstroomvoorziening wordt vervangen door een nieuwe parkeergarage, en op de plaats van het mortuarium komt de zoef- en zoenzone. Beide gebouwen verkeren in zeer slechte staat. De huidige keuken, welke anders dan zo lijkt te zijn, een latere toevoeging en geen monumentaal pand is, word ook gesloopt. In plaats daarvan word er een gymzaal op poten geplaatst. Als laatste worden er, aan de bestaande paviljoens, balkons opgehangen.

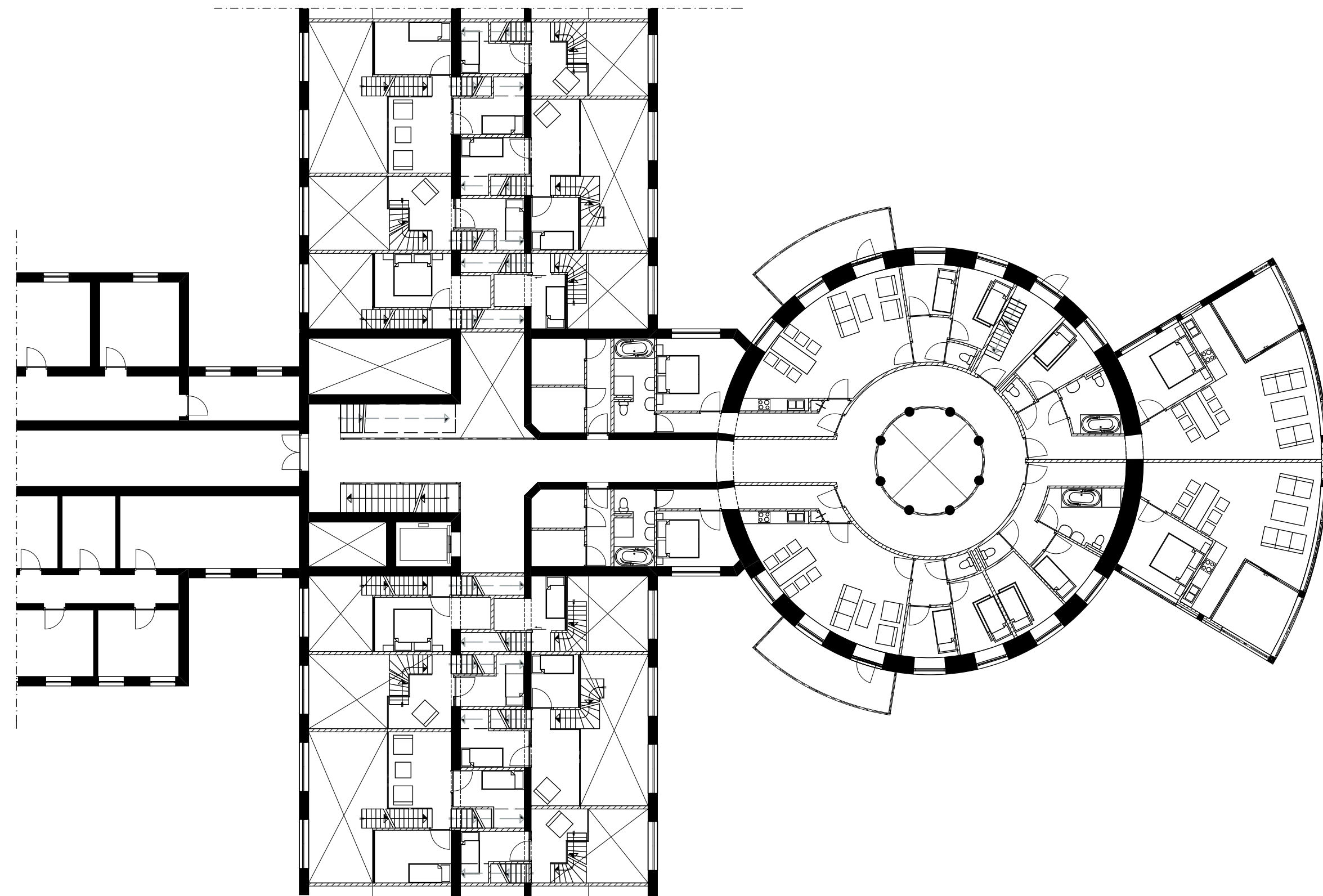
- 01. Het binnenplein met mogelijke invulling als dagmarkt of locatie voor evenementen
- 02. Het park aan de westzijde
- 03. Het park aan de oostzijde met moestuintjes

De centrale pleinen doen vooral dienst al bijeenkomstruimtes. Het is een kruispunt op de route door de wijk, de plek voor weekmarkten, braderieën en allerlei evenementen voor en door de buurt, wijk of stad. Het is de plek waar de circa 1200 bewoners van het complex elkaar tegen komen en een praatje maken. In de parken aan de oost- en westkant kun je wandelen, op een bankje zitten of bijkletsen met je burens. De kinderen kunnen terecht in een speeltuintje en aan de westzijde wordt groente en fruit verbouwd en opgegeten in het restaurant. Je kunt er een rondje joggen of met je hond lopen, maar het echte sporten gebeurt in Park Spoor Noord. Daar kun je een balletje trappen of hardlopen en dergelijke. De beide parken worden 's avond afgesloten voor publiek, om ongewenste activiteiten als drugs- of geluidsoverlast te voorkomen. De centrale pleinen zijn in principe dag en nacht toegankelijk, maar kunnen indien nodig ook afgesloten worden.

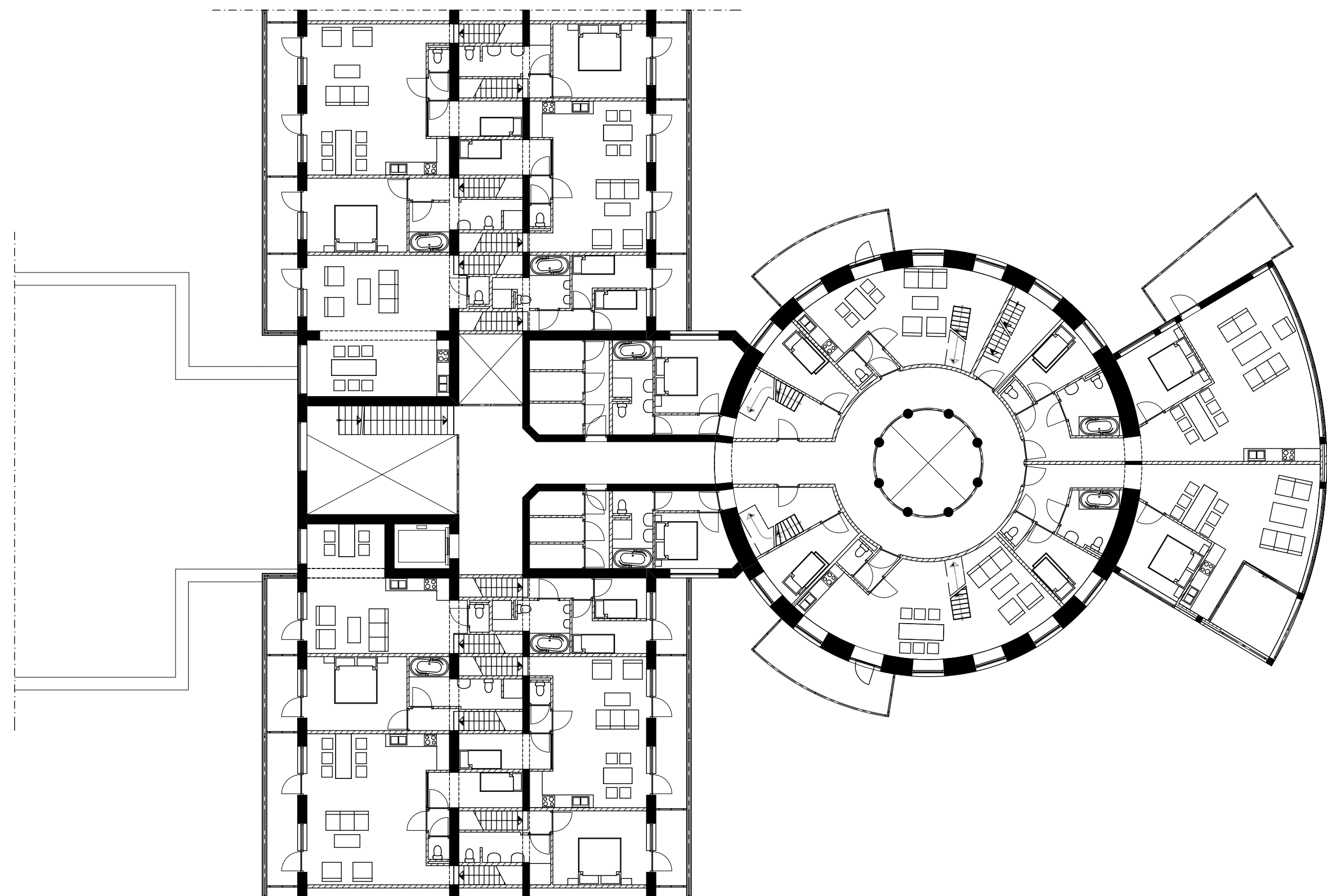

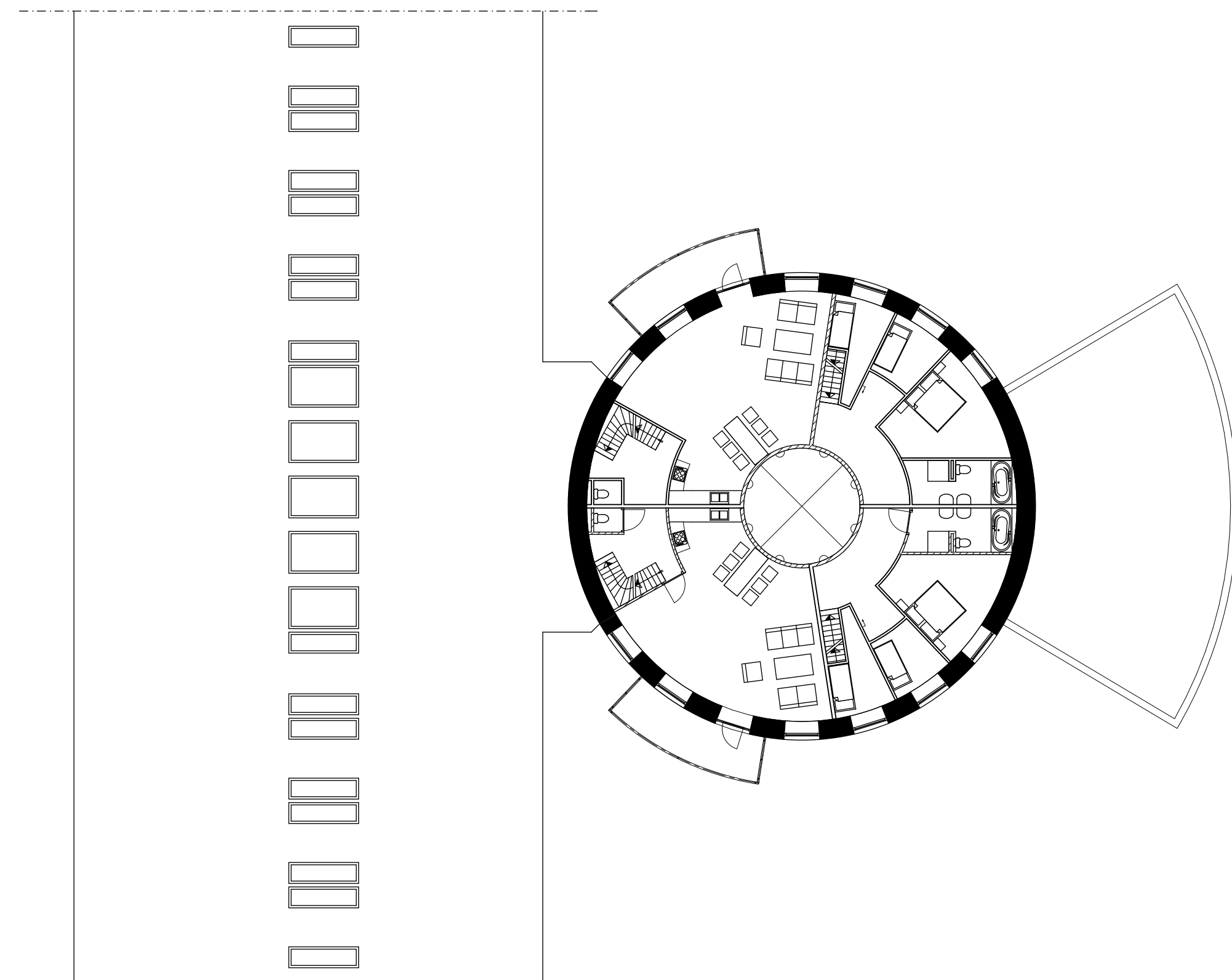
Begane grond

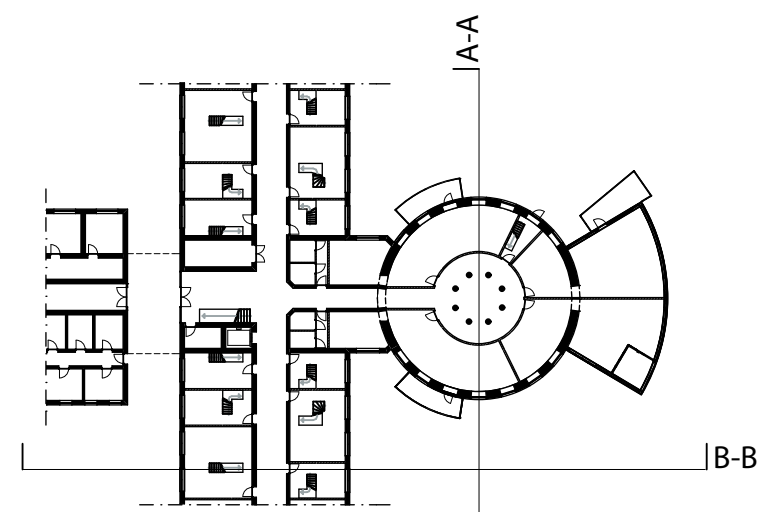
Tussenverdieping_2.750 +P

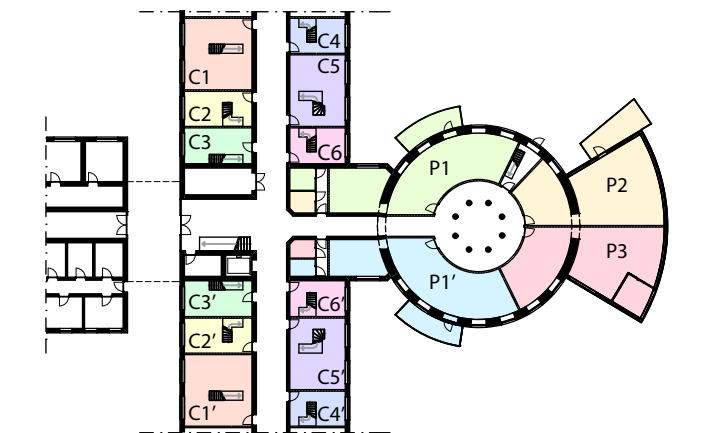
Eerste verdieping_5.750 +P

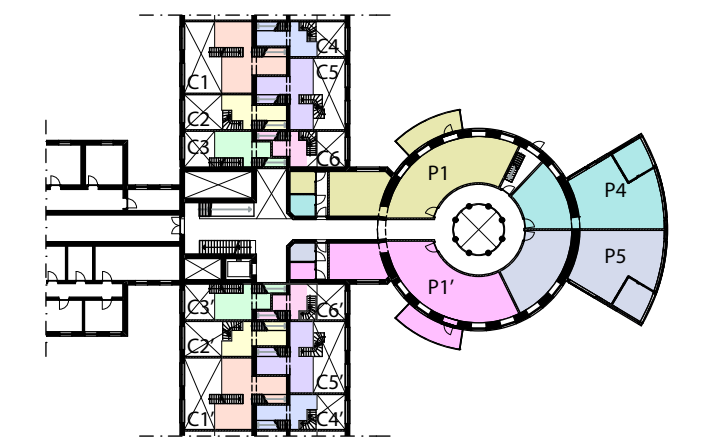
Tweede verdieping_8.750+P

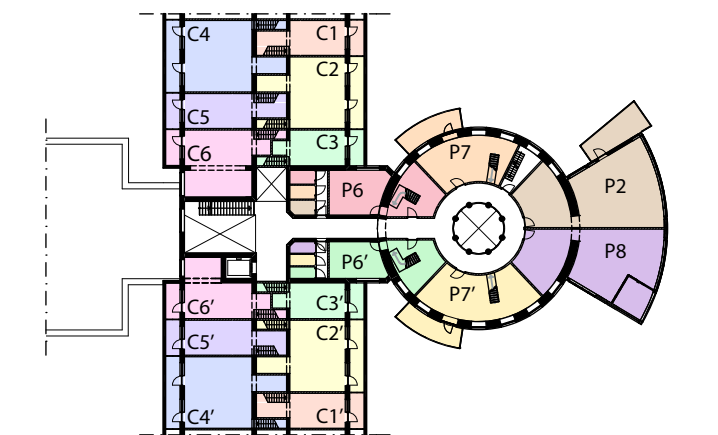
Locatie doorsnedes

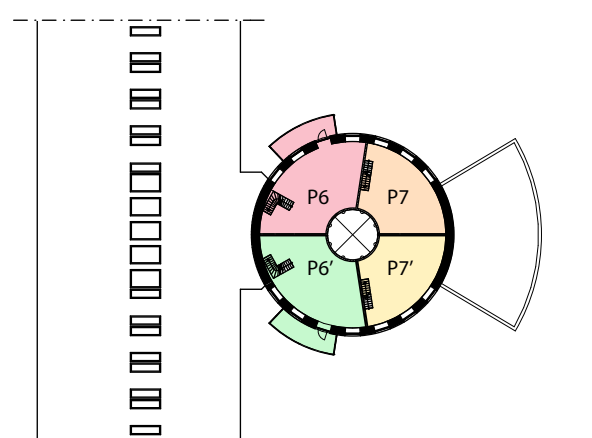
Begane grond

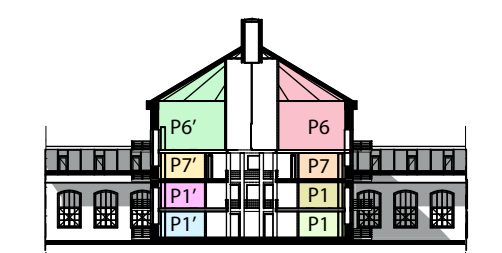
Tussenverdieping

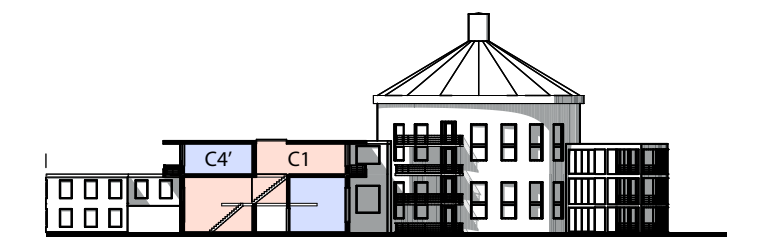
Eerste verdieping

Tweede verdieping

Doorsnede A-A

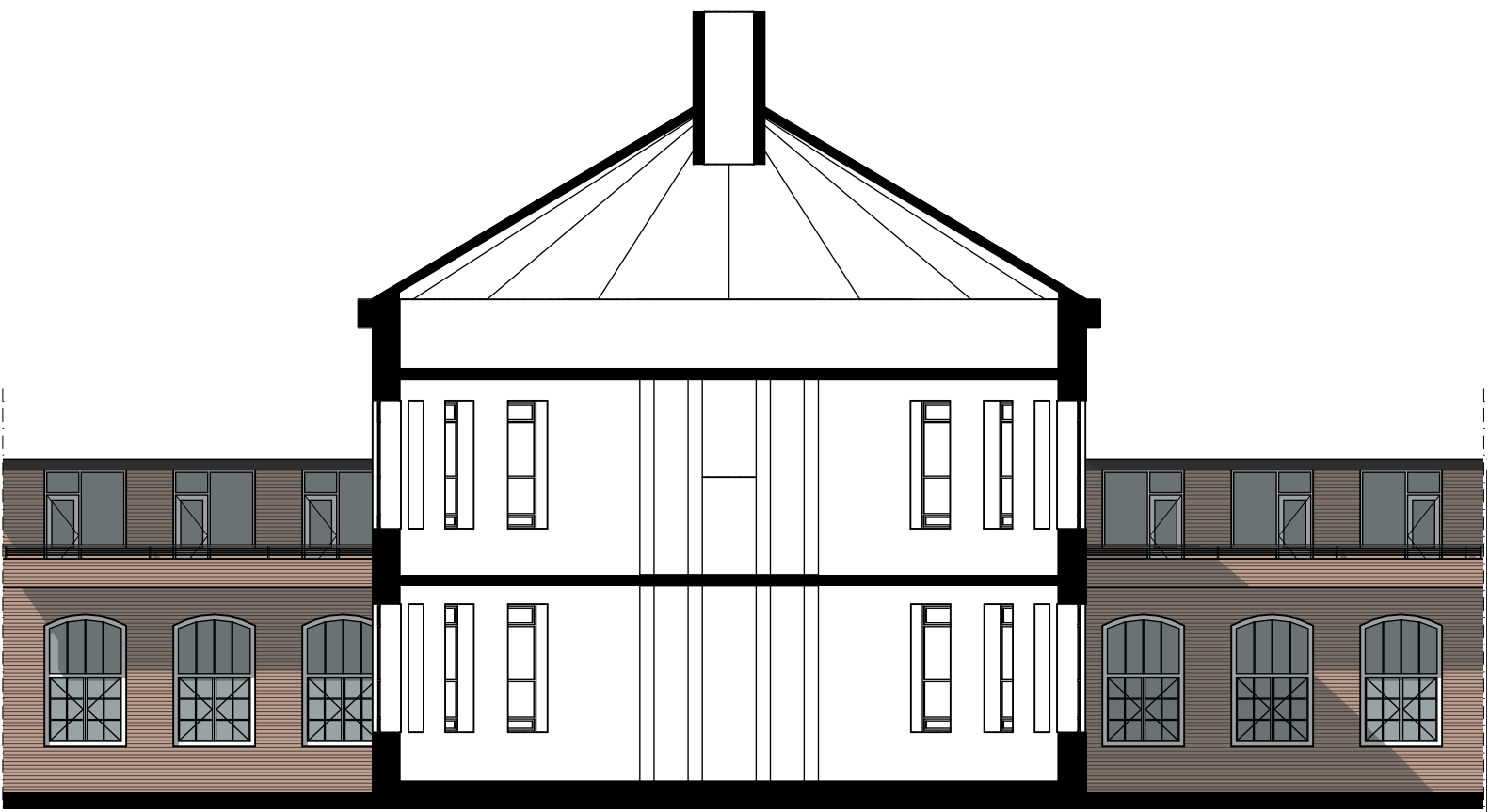
Doorsnede B-B

Elk van de paviljoens bevat 14 appartementen, terwijl in de corridors elk 12 woningen liggen. Deze appartementen zijn allen drie- of vierkamer-appartementen, maar verschillen onderling van opzet en oppervlakte. De woningen in de corridors zijn elk 3 lagen hoog, terwijl die in de paviljoens enkel- of dubbellaags zijn. De oppervlakte van de appartementen verschilt, maar ligt tussen de ca. 73 en ca. 112 m², met een gemiddelde grootte van ca. 100 m².

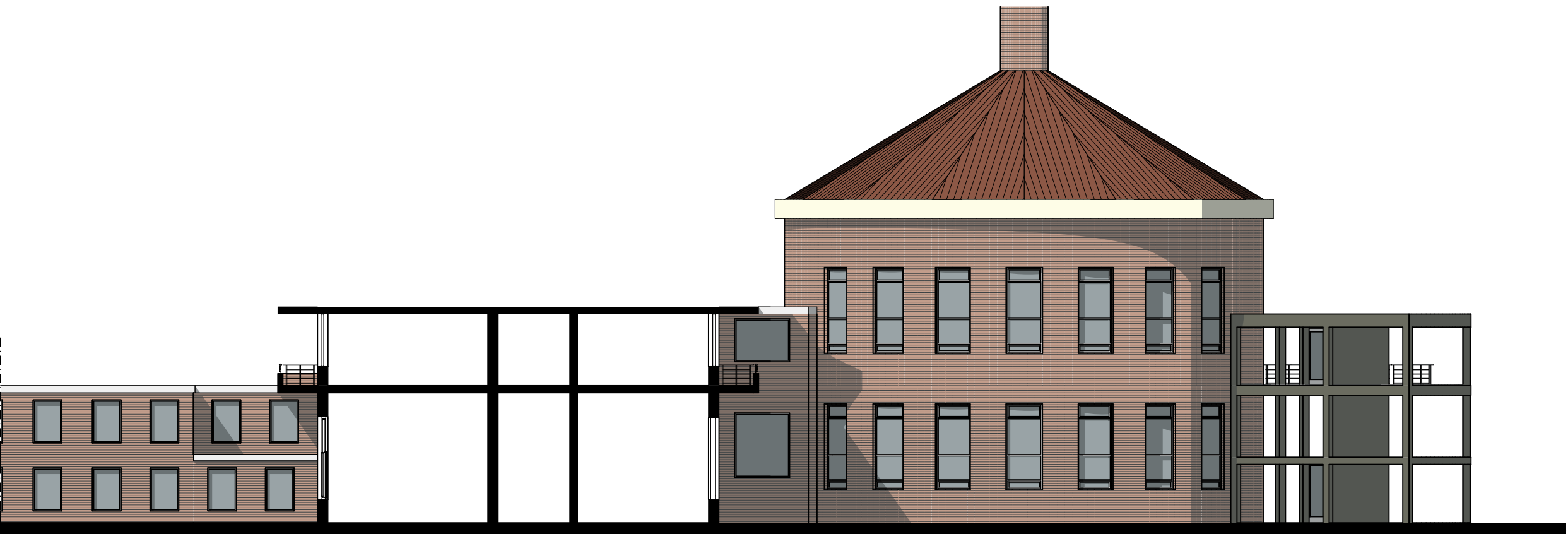
Doorsnede A-A_nieuw

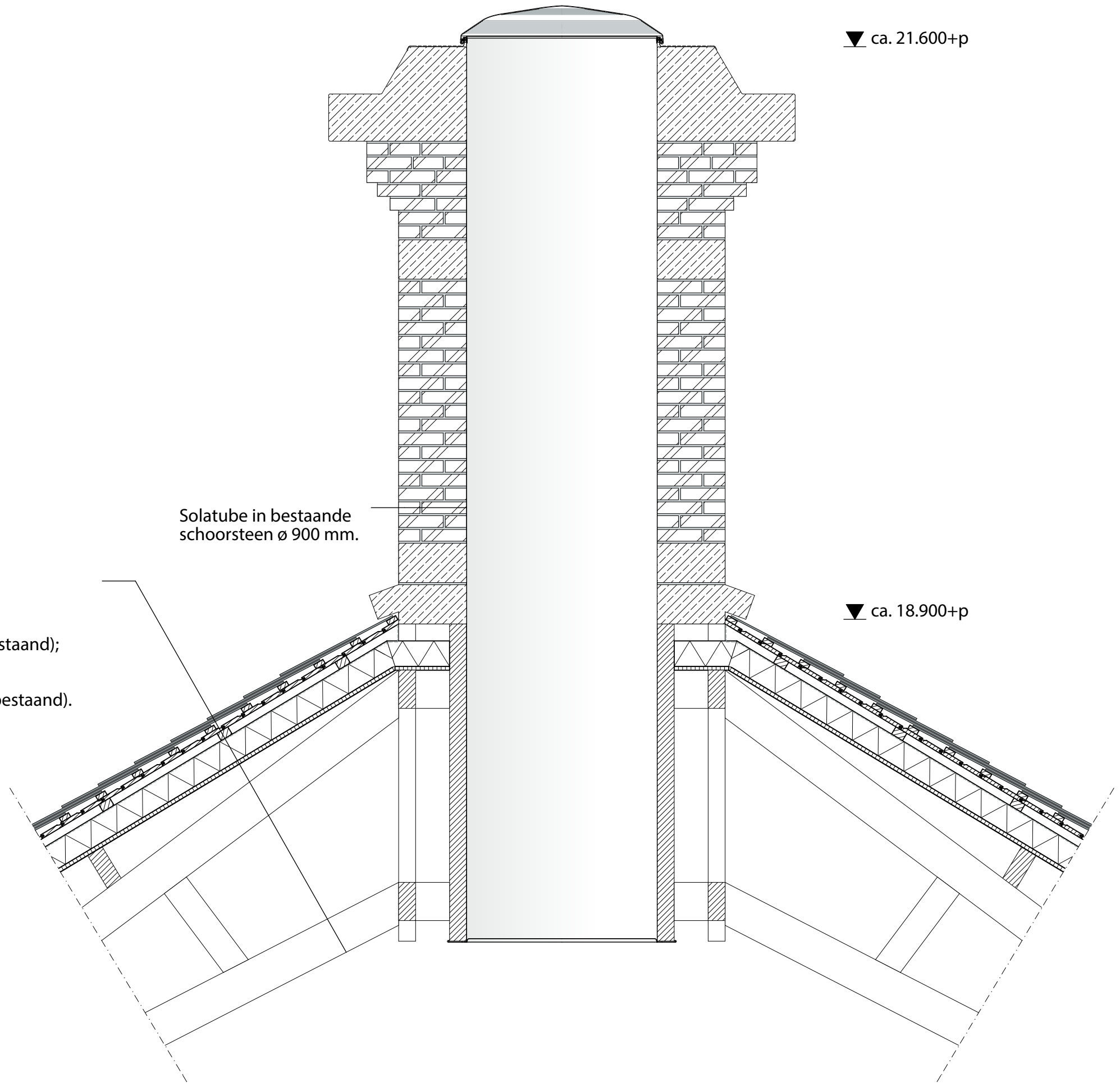
Doorsnede A-A_bestand

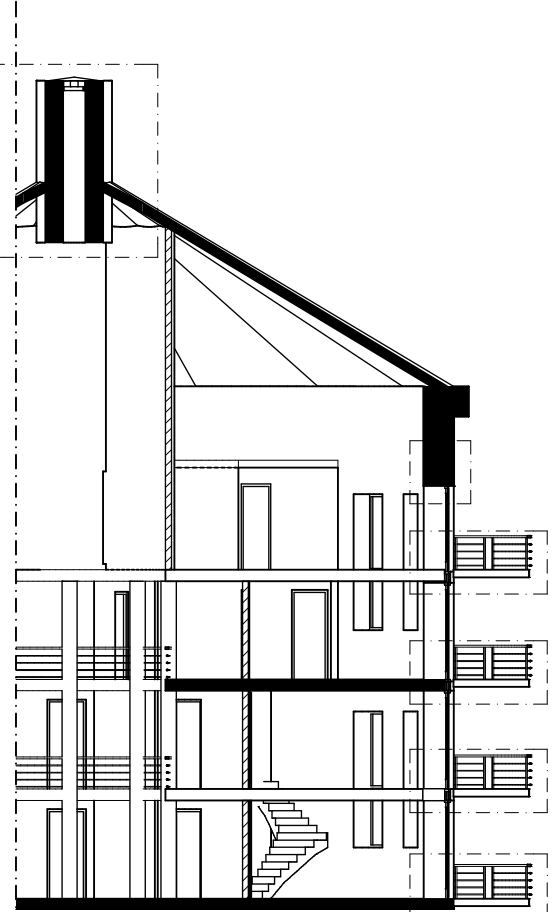
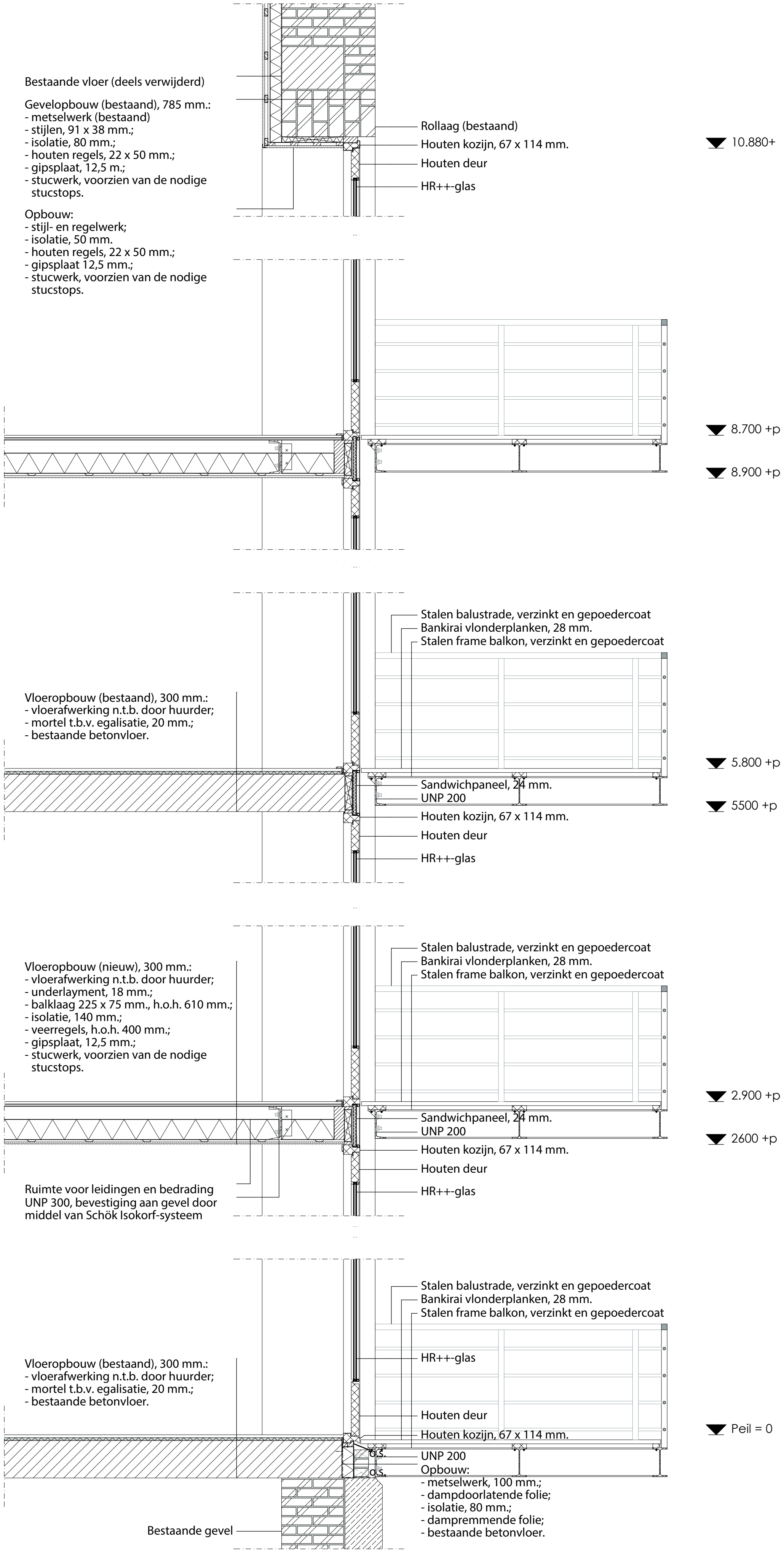
Doorsnede B-B_nieuw

Doorsnede B-B_bestand

Opbouw dak (bestaand):
- leien (bestaand);
- panlatten (bestaand);
- sporen en gordingen (bestaand);
- isolatie, 120 mm.;
- multiplex, 18 mm.;
- houten kapconstructie (bestaand).

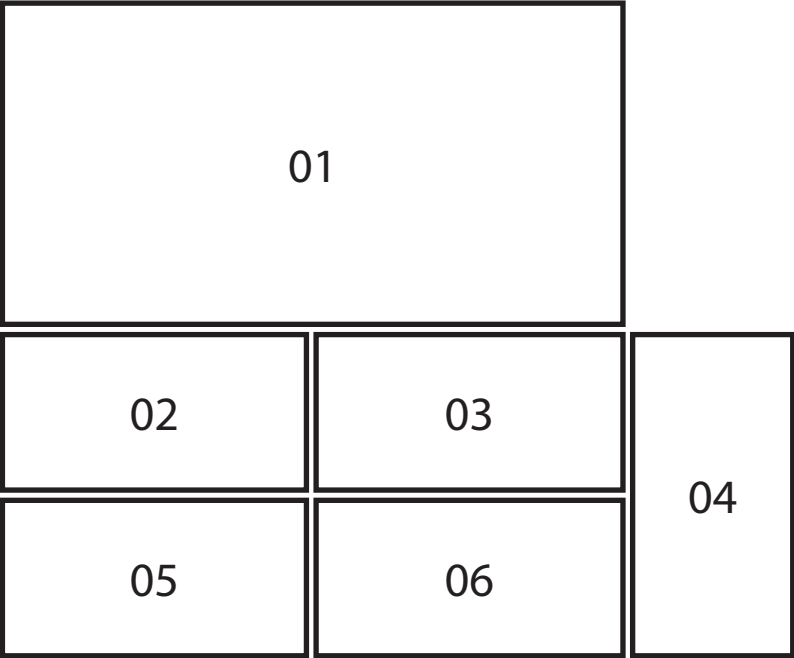
Locaties principedetailering

De appartementen
Op de kruispunten tussen gangen waaraan de paviljoens liggen en de centrale gebouwen is een doorgang gecreëerd vanuit waar de verschillende woningen ontsloten zijn. Na het betreden van het complex komt men in een centrale hal van waaruit alle appartementen met de bestaande trap of lift bereikbaar zijn. Dit segment van het complex bevat in totaal 26 appartementen. Elk paviljoen bevat 14 appartementen voor huishoudens van 4 á 5 personen. Daarnaast zijn er 12 appartementen per corridor gerealiseerd. Deze appartementen zijn geschikt voor huishoudens van drie tot vijf personen en zijn ontworpen om zowel aan de plein- als de parkzijde te grenzen. Als de woning zijn voordeur en begane grond aan de pleinzijde heeft liggen, dan ligt de verdieping aan de parkzijde, en andersom. De appartementen kruisen elkaar op de tussenverdieping. Op de bestaande doorsnede is te zien dat de buitenruimte voor de appartementen al aanwezig is. Ook worden er geen nieuwe gevelopeningen gemaakt. De grootste ingreep in de corridors is het toevoegen van een tussenverdieping. Daarnaast worden er daklichten geplaatst boven de interne trappen. De grootte van de appartementen varieert tussen 70 m² en 100 m². Dit zijn 3- en 4-kamerappartementen.

In elk van de acht paviljoens bevinden zich 14 appartementen. De voordeuren van deze appartementen bevinden zich aan een atrium. Deze wordt verlicht door een daklicht wat in de bestaande schoorstenen geplaatst is. Deze schoorstenen hadden, sinds het in gebruik nemen van een nieuw ventilatie- en verwarmingssysteem, geen functie meer. De appartementen op de begane grond en de, nieuw geplaatste, tussenverdieping, zijn enkellaags en bestaan uit 4 kamers met een totale oppervlakte tussen de 85 en 100 m². De appartementen die hun voordeur op de eerste verdieping hebben liggen, en zich voor het grootste deel in de aanbouw bevinden zijn ook enkellaags. De overige vier appartementen op de eerste verdieping zijn dubbellaags en beschikken over 3 of 4 kamers en hebben een totale oppervlakte van 95 m². De paviljoens hebben, naast de hoofdentree aan de pleinzijde, nog een nooduitgang welke aan de parkzijde uitkomt. Deze uitgang biedt daarnaast een snelle route naar de parkzijde, zodat er niet omgelopen hoeft te worden.

Om 14 appartementen in één paviljoen te kunnen realiseren, moeten er een aantal ingrepen gedaan worden. Ten eerste dienen er tussenvloeren geplaatst te worden in de 5,6 meter hoge ziekenzalen. Daarnaast worden er per paviljoen acht balkons aan de gevel bevestigd. Als laatste worden er sparingen in de vloeren gemaakt, zodat daglicht vanuit de schoorsteen alle verdiepingen kan bereiken. De tussenvloeren worden opgelegd tussen de bestaande gevel en kolommen, en de nieuwe dragende wanden welke de scheiding vormen tussen de appartementen en het atrium of de appartementen onderling. Alle stalen balken worden door middel van chemische ankers in de gevels of kolommen bevestigd. Dit geldt ook voor de nieuwe balkons. Deze balkons worden in de fabriek gemonteerd, verzinkt en gepoedercoat, en kunne zo als één geheel aan de gevel gehangen worden. De aanbouwen aan de paviljoens hoeven geen constructieve aanpassingen te ondergaan.

- 01. Het paviljoen, met nieuwe balkons en nood-uitgang. De balkons aan de aanbouw zijn bestaand.
- 02. De entree van de appartementen.
- 03. Een appartement in het paviljoen.
- 04. Het interieur van een corridorwoning.
- 05. Een appartement in een aanbouw.
- 06. De buitenruimte aan de paviljoens.